Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 1 (2025) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini ta’minl...

- Ta’lim tizimini amaliyotga yaqinlashtirish va zamonaviy texnologiyalarni o‘quv dasturlariga kiritish;
- Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o‘quv dasturlarini moslashtirish;
- Malaka oshirish tizimini samarali tashkil etish va o‘qituvchilarni doimiy ravishda malaka oshirishga jalb etish.

Ushbu takliflar amaliyotga joriy etilgan taqdirda, O‘zbekistonda moliyaviy hisob yuritish tizimi yanada samarali ishlashiga, kadrlar malakasi va ta’lim sifati sezilarli darajada yaxshilanishiga olib keladi. Bu esa o‘z navbatida iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va xalqaro moliyaviy tizimlarga integratsiyasini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Karimov. “O’zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish yo’llari” o’quv qo’llanma. Toshkent (2020 y).
2. A. To’ychiyev. ”Moliyaviy hisob va soliq siyosati”. O’quv qo’llanma. Toshkent (2019y).
3. B. Gulyamov. “O’zbekiston moliya va buxgalteriya sohasidagi innovatsiyalar’’.O’quv qo’llanma. Toshkent. (2022y).
4. A .Shamsutdinov. “Moliyaviy hisobotni xalqaro tizimlarga moslashtirish” o’quv qo’llanma. Toshkent (2021y).

Internet saytlari:

1. **www.ifac.org- ,”**Moliyaviy hisobot va buxgalteriya sohasidagi xalqaro ta’lim standartlari” haqida ma’lumotlarni taqdim etadi.
2.**www.accaglobal.com-**“Buxgalteriya va moliyaviy hisob bo’yicha xalqaro malaka dasturlar” haqida ma’lumotlar taqdim etadi.
3.**www.oecd.org**- “Moliyaviy ta’lim, iqtisodiy rivojlanish va xalqaro iqtisodiyot bo’yicha ma’lumotlar”ni taqdim etadi.

MAKROIQTISODIY INDIKATORLARNI ISHLAB CHIQARISH FUNKTSIYALARI YORDAMIDA TADQIQ QILISH.

Iskandarov D
TDIU Andijon fakulteti o’qituvchisi
Jumaboyeva M
TDIU Andijon fakulteti
2-kurs BHA-71/23 guruh talabasi

Published: 24.05.2025
Cite this article: Iskandarov Davlatbek, Jumaboyeva M (2025). Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida tadqiq qilish. Emro Science and Education, 2(1). https://journal.emro.uz/public/maqola/281
© 2025 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida davlatning iqtisodiy siyosatini samarali yuritish, makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va iqtisodiy rivojlanishni boshqarish uchun ishonchli va aniq makroiqtisodiy indikatorlar zarur hisoblanadi. Ushbu indikatorlar — yalpi ichki mahsulot (YaIM), inflyatsiya darajasi, ishsizlik ko‘rsatkichi, investitsiya hajmi, eksport-import saldosi kabi ko‘rsatkichlar — iqtisodiy holatni o‘lchash, baholash va prognozlashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ular davlat organlariga iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish va kelajakdagi qarorlarni qabul qilishda asos bo‘lib xizmat qiladi. Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida tadqiq qilish esa bu ko‘rsatkichlarning qanday shakllanishi, ular qanday omillar ta’sirida o‘zgarishi va bu o‘zgarishlarning iqtisodiyotga qanday ta’sir ko‘rsatishini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Ishlab chiqarish funktsiyalari iqtisodiy resurslar — kapital, mehnat va texnologiyaning o‘zaro aloqasi orqali milliy ishlab chiqarish hajmini aniqlashga xizmat qiluvchi matematik model bo‘lib, u makroiqtisodiy o‘sishning nazariy asosini tashkil etadi. Mamlakatning iqtisodiy salohiyatini aniqlash, uning ishlab chiqarish imkoniyatlarini baholash va iqtisodiy siyosatni rejalashtirishda ishlab chiqarish funktsiyalaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bu yondashuv iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, samaradorlikni oshirish va barqaror o‘sish sur’atlariga erishish yo‘lida muhim nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi.

Makroiqtisodiy indikatorlar — bu iqtisodiyotning umumiy holatini o‘lchashga yordam beruvchi ko‘rsatkichlardir. Ular iqtisodiy o‘sish, inflyatsiya, ish bilan ta'minlash, investitsiyalar, eksport va import, va boshqa ko‘plab iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishda ishlatiladi. Asosiy makroiqtisodiy indikatorlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **YaIM (Yalpi ichki mahsulot)** — iqtisodiyotning umumiy ishlab chiqarish hajmini o‘lchaydi.
- **Inflatsiya darajasi** — pulning qadrsizlanishini ko‘rsatadi.
- **Ishsizlik darajasi** — mehnat bozoridagi holatni ifodalaydi.
- **Tijorat balansi** — eksport va import o‘rtasidagi farq.
- **Ishlab chiqarish va investitsiyalar** — iqtisodiyotning o‘sishi va rivojlanishi uchun muhim ko‘rsatkichlar.
- **Pul taklifi va foiz stavkalari** — markaziy banklar tomonidan boshqariladigan iqtisodiy omillar.

Ishlab chiqarish funktsiyalari iqtisodiy o‘sish va taraqqiyotning asosiy elementlarini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ular resurslarning (mehnat,

kapital, yer) qanday ishlab chiqarishga aylanayotganini ko‘rsatadi. Bunday funktsiyalar, iqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashda yordam beradi va iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish yo‘llarini aniqlash imkonini beradi.

Ishlab chiqarish funktsiyasining umumiy shakli:

$$Y=f(K,L,T)$$

Bu yerda:

- **Y** — ishlab chiqarish (ya'ni, Yalpi ichki mahsulot),
- **K** — kapital (masalan, texnologiyalar, uskunalar),
- **L** — mehnat (ishchilar soni yoki ularning samaradorligi),
- **T** — texnologik taraqqiyot (texnologiyalar va innovatsiyalar).

Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarishda, ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida iqtisodiy o‘sish, kapitalni jamg‘arish, texnologik yutuqlar va boshqa omillarni tahlil qilish mumkin.

Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqish uchun turli modellar va matematik usullar qo‘llaniladi. Eng keng tarqalgan modellar quyidagilardir:

- **Cobb-Douglas ishlab chiqarish funksiyasi**: Bu model ishlab chiqarishda mehnat va kapitalning o‘zaro ta’sirini o‘rganadi. U quyidagicha ifodalanadi:

$$Y=A\cdot K\alpha\cdot L\beta Y$$

Bu yerda:

  - **Y** — ishlab chiqarish (YaIM),
  - **K** — kapital,
  - **L** — mehnat,
  - **A** — texnologik taraqqiyot omili,
  - **α** va **β** — kapital va mehnatning ishlab chiqarishdagi ulushlarini ko‘rsatadigan koeffitsiyentlar.
- **Solow o‘sish modeli**: Ushbu model iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli sabablarini tahlil qiladi, bunda kapital va mehnatning jamlanishi, texnologik yutuqlar o‘sish sur'atlarini ta’sir qiluvchi omillar sifatida ko‘riladi. Solow modelida, iqtisodiy o‘sishning asosiy sababi texnologiyalardagi o‘zgarishlar hisoblanadi.
- **IS-LM modeli**: Bu model iqtisodiyotdagi investitsiyalar, jamg‘armalar, pul taklifi va foiz stavkalarining o‘zaro aloqasini ko‘rsatadi. IS (Investment-Savings) va LM (Liquidity-Money) egri chizmalari orqali makroiqtisodiy muvozanatni tahlil qilish mumkin.

Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida tahlil qilishning yangi metodologiyasini ishlab chiqish: Tadqiqotda makroiqtisodiy indikatorlar va ishlab chiqarish funktsiyalari o‘rtasidagi aloqalarni matematik modellar

yordamida tahlil qilishning yangi yondoshuvi taklif etiladi. Bu metodologiya iqtisodiy tizimda resurslarning samarali taqsimlanishi va makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarning shakllanish jarayonlarini aniqlashda qo‘llaniladi. **O‘zbekiston iqtisodiyotiga xos maxsus ishlab chiqarish funktsiyalari modeli**: O‘zbekistondagi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va ishlab chiqarish resurslari o‘rtasidagi aloqalarni aks ettiruvchi maxsus ishlab chiqarish funktsiyalari modeli ishlab chiqiladi. Ushbu model orqali iqtisodiy o‘sishning asosiy omillari va ularning o‘zaro ta’siri tahlil qilinadi. **Iqtisodiy siyosatni ishlab chiqarish funktsiyalari asosida optimallashtirish bo‘yicha takliflar**: Tadqiqotda ishlab chiqarish funktsiyalarini tahlil qilish orqali makroiqtisodiy siyosatni optimallashtirish va iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi. Ushbu takliflar O‘zbekiston iqtisodiy siyosatini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Robert Solow 1956-yilda ishlab chiqqan "Solow o‘sish modeli" iqtisodiy o‘sishni tahlil qilishda katta ahamiyatga ega. Solowning modellarida kapital, mehnat va texnologiyaning o‘sish sur'atlarini ko‘rsatadi va ularning o‘zgarishlari iqtisodiy o‘sishni qanday ta'sir qilishini tushuntiradi. Solow modeliga ko‘ra, iqtisodiy o‘sishning uzoq muddatli sabablarini tushunish uchun texnologik taraqqiyot eng asosiy omil hisoblanadi. **Natija**: Ushbu modelda ishlab chiqarish funktsiyasi o‘zgaruvchilari (kapital, mehnat, texnologiya) o‘rtasidagi o‘zaro aloqalar tahlil qilindi va iqtisodiy o‘sishning asosiy faktorlari belgilandi. Shuningdek, Solow modeliga asosan ishlab chiqarish funktsiyasi va iqtisodiy o‘sishning barqaror holatiga qanday erishish mumkinligi aniqlangan.

Paul Samuelson va Robert Solow makroiqtisodiy tahlilni rivojlantirishda muhim hissa qo‘shdilar. Ular ishlab chiqarish funktsiyalarini va iqtisodiy tizimdagi resurslar o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganish orqali makroiqtisodiy tizimlarning ishlash mexanizmini yaxshilashga harakat qilishgan. Samuelson va Solowning ishlari iqtisodiy o‘sish va barqarorlikni tahlil qilishda asosiy qadam bo‘ldi. **Natija**: Samuelson va Solow makroiqtisodiy tizimlar va ishlab chiqarish funktsiyalarini o‘rganish orqali davlat siyosatining samaradorligini baholash imkoniyatlarini kengaytirdilar. Ularning ishlari ishlab chiqarish funktsiyalarini hisoblash va iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish bo‘yicha ilmiy asos yaratdi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida ham makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida tahlil qilishda ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan. O‘zbekistondagi iqtisodchi olimlar va tadqiqotchilar ishlab chiqarish funktsiyalarini iqtisodiy o‘sish, investitsiyalar va boshqa ko‘rsatkichlar bilan bog‘lash orqali mamlakatning iqtisodiy holatini tahlil qilishga katta e'tibor qaratishmoqda. **Natija**:

O‘zbekistonda ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblash va iqtisodiy siyosatni optimallashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar samarali natijalar berdi. Ayniqsa, O‘zbekistonning iqtisodiy o‘sishining asosiy omillarini aniqlash va bu omillarning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini tahlil qilishda ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida yangi yondoshuvlar ishlab chiqildi.

Xulosa

Makroiqtisodiy indikatorlarni ishlab chiqarish funktsiyalari yordamida tadqiq qilish sohasida dunyo bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar iqtisodiy o‘sish, resurslarni samarali taqsimlash va iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim yutuqlarga olib keldi. Robert Solow, Paul Samuelson, Charles Cobb, Gregory Mankiw kabi olimlarning ishlari iqtisodiy tahlilning nazariy asosini yaratdi va bu usullar hozirgi kunda ham iqtisodiy tahlil va prognozlashda keng qo‘llanilmoqda. O‘zbekistonda ham bu sohada ilmiy ishlar davom etmoqda va ishlab chiqarish funktsiyalari asosida iqtisodiy tizimni takomillashtirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch.” – T.: Ma’naviyat, 2008.
2. G‘ulomov S.S., Toshpo‘latov Sh.T., Sattorov A.A. *Makroiqtisodiyot: nazariyasi va amaliyoti*. – T.: “Iqtisodiyot”, 2019.
3. Mamatqulov X.M., Qurbonov Q.S. *Makroiqtisodiy tahlil asoslari*. – T.: “Fan va texnologiya”, 2020.
4. Qobilov M.Q. *Iqtisodiy o‘sish va uni modellashtirish*. – T.: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2018.

MISSIONERLIK VA PROZELITIZMNING IJTIMOIY SIYOSIY XAVFI

Mamasidikov Murodjon Kobuljon o’g’li
“University of economics and pedagogy”NOTM,
“Ijtimoiy fanlar” kafedrasi assistant +998950339514
mamasiddikov1995@gmail.com

Kirish

Missionerlik va prozelitizm — bu diniy e’tiqodlarni boshqa xalqlarga tarqatish va ularni yangi dinlarga kiritish amaliyotlari bo‘lib, ba’zan siyosiy va ijtimoiy xavflarga olib kelishi mumkin. Bu jarayonlar ko'pincha mahalliy an’analar va urf-odatlarga qarshi turishga, diniy intoleransni yuzaga keltirishga va siyosiy beqarorlikni kuchaytirishga olib keladi. Shuningdek, missionerlik va prozelitizm siyosiy kuchlar tomonidan vosita